

BATI DAĞLIK KİLİKYA KENTLERİNİN TOPOGRAFİK TİPOLOJİLERİNİN KURULUŞ STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ANALYSIS OF TOPOGRAPHIC TYPOLOGIES OF WESTERN ROUGH CILICIA CITIES IN TERMS OF ESTABLISHMENT STRATEGIES

Mehmet DİNÇARSLAN

Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji
Ana Bilim Dalı

*Ph.D. Candidate, Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Studies, Department of
Archaeology*

dincarslanmehmet@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0294-5078

Simge DİNÇARSLAN

Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Res. Assist. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Archaeology

dincarslansimge@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3388-8352

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History

5/1, Mart – March 2023 Samsun

E-ISSN: 2667-7059 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **08.08.2022**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **16.03.2023**
Yayın Tarihi - Publication Date : **29.03.2023**
Sayfalar-Pages : **365 – 382**

<https://doi.org/10.33469/oannes.1158813>

This article was checked by Viper or

Atf – Citation: DİNÇARSLAN, M. – DİNÇARSLAN, S., “Bati Dağlık Kilikya Kentlerinin Topografik
Tipolojilerinin Kuruluş Stratejileri Açısından İncelenmesi”, *OANNES –
Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5/1, Mart 2023, ss. 365 - 382.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

5/1, Mart – March 2023

365 – 382

Araştırma Makalesi / Research Article

Katkı Düzeyi: 1. Yazar: %50 – 2. Yazar: %50

Contribution Level: Author 1: %50 – Author 2: %50

BATI DAĞLIK KİLİKYA KENTLERİNİN TOPOGRAFİK TİPOLOJİLERİNİN KURULUŞ STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ANALYSIS OF TOPOGRAPHIC TYPOLOGIES OF WESTERN ROUGH CILICIA CITIES IN TERMS OF ESTABLISHMENT STRATEGIES

Mehmet DİNÇARSLAN – Arş. Gör. Dr. Simgе DİNÇARSLAN*

Öz

Mekân ile insanın birbirini çeşitli yönlerden etkilediği bilinmektedir. Bu etkileşim kimi zaman doğal koşullara, kimi zaman “zaman”a (hem dönem bağlamında hem de süreç bağlamında) ve kimi zaman da idari uygulamalara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Mekânın insanı biçimlendirmesi daha doğal bir ortamda ve az sayıda insan ile sınırlı hallerde daha mümkün görünmektedir. Çünkü insan sayısının artması artık mekânın toplumla ilişkide olduğu anlamına gelir ki bu da organizasyon, ekonomi, yönetim ve sınıf gibi etkenlerin de bulunması nedeni ile mekân-insan ilişkisinde mekânı edilgen kılar. Toplum içerisinde yaşayan insanın da mekân ile ilişkisinde edilgen hale geldiği düşünüldüğünde, sosyal organizasyonla birlikte mekân belirleme ve biçimlendirmede belirleyicinin artık “idari” kararlar olduğu anlaşılmaktadır.

Abstract

It is known that space and people affect each other in various ways. This interaction can sometimes vary depending on natural conditions, sometimes “time” (both in the context of the period and in the context of the process), and sometimes depending on administrative practices. It seems more possible for the space to shape people in a more natural environment and in limited situations with a small number of people. Because the increase in the number of people means that the space is in relation to society, which makes the space passive in the space-human relationship due to the presence of factors such as organization, economy, management and class. Considering that the people living in the society have also become passive in their relationship with the space, it is understood that the “administrative” decisions are now the determinant in determining and shaping the space

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author.

Kentlerin kuruluşuna ilişkin çalışmalarda sanayi devrimi öncesi kentleşme süreci, kent kuruluşunun gerekleri, toplumları (ya da yöneticileri) kent kurmaya iten nedenler, kent ve kent devlet arasındaki ilişki ve farklar (bağlama göre) temel parametrelerdendir. Bu çalışmada kenti etkileyen, oluşturan ve biçimlendiren birçok etken arasından strateji üzerinde durulmuştur. Kent ve devletin ayrı düşünülmediği Greklerin kent kuruluşunda Batı Dağlık Kilikya'daki topografik kriterlerinin stratejik anlamları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Korsanlardan korunmak için yüksek bölgelere, su kaynaklarına yakınlık nedeniyle nehir kenarlarına, ticaret kaygısı ile limana uygun kıyı bölgelerine kentler kurmak gibi stratejik eğilimlerin olduğu anlaşılmış ve bu stratejik eğilimler topografik tercihlere göre de incelenerek kentlerin tipolojileri belirlenmiştir.

together with the social organization. In studies on the establishment of cities, the urbanization process before the industrial revolution, the requirements of the city establishment, the reasons that push societies (or administrators) to establish cities, the relationship and differences between the city and the city-state (according to the context) are the basic parameters. In this study, strategy is emphasized among many factors that affect, form and shape the city. The strategic meanings of the topographic criteria in Western Rough Cilicia in the city establishment of the Greeks, where the city and the state could not be considered separately, were tried to be revealed. There are strategic trends such as establishing cities in high areas to protect from pirates, on riverside due to proximity to water resources, and in coastal areas suitable for the harbor with trade concerns. A city typology has been created by classifying according to these preferences.

Anahtar Kelimeler: Batı Dağlık Kilikya, Antik Kentler, Topografik Tipoloji, Kuruluş Stratejisi, Akdeniz.

Keywords: Western Rough Cilicia, Ancient Cities, Topographic Typology, Establishment Strategy, Mediterranean.

Extended Abstract

The establishment of cities, in other words, the first cities, is a matter of curiosity for other social sciences as well as archeology. It can be said that settlement forms, which are the reflection of economic models, have turned into cities as a result of these models. Before the industrial revolution, economic activities, which were shaped by ecological features, naturally affected the social structure and settlement patterns at the same rate. However, when the relationship of human with nature reached a point where human could control it in some ways in its favor, both the social structure and the settlement form began to take shape accordingly. In the process leading up to the industrial revolution, concepts such as product, market, and trade have completed most of the journey that carries them to their present meaning. The cities after the industrial revolution began to reflect almost similar to present features, especially in the Middle Ages. The features required for a settlement to be considered a city are still discussed today. Settlements, regardless of whether they are counted as cities or not, must have been established

according to some criteria in each period. It is known that in the Greeks there are three different words referring to city, village and both city and state. While all three refer to settlements, the third, "polis", is a word that reflects the city-states of the Greeks that began to appear at the end of the Dark Ages. In that period, effects such as clustering (synokismos), consultation with oracles and migration could be seen in the establishment of cities. Since the great trade route from Mesopotamia to Sardes passed through the "Cilician Gates", Cilicia is a region that has witnessed important developments in every age. The Greeks implemented three types of plans in the establishment of the city: regular, irregular and land-dependent. Greek cities are topographical of four types: hill, hillside, plain and coastal city. Of these, the coastal-type city establishment is seen in three phases in Anatolia:

- In the Dark Ages in the Eastern Aegean after the Doric migrations,
- On the Mediterranean and Black Sea coasts BC. In the 8-6th century,
- BC when developed sea trade was seen. 5-4th century.

In our study, we reassessed our observations on Western Rough Cilician cities in an effort to better understand the strategies for the establishment of cities. Based on this, we saw that it is possible to say that coastal-type cities are also topographically divided into three subtypes in Western Rough Cilicia.

- A. The type that expands like a fan extending inwards from the port part
- B. The type built on the hill on the shore
- C. The type built on the tongues or peninsula extending into the sea.

With the examples of Western Rough Cilicia cities, the strategic meanings of the characteristics preferred in establishing settlements were tried to be revealed and it was concluded that the Greeks prioritized defense and trade while establishing a city in this region. When the cities were examined regionally in the ancient period, the topography of the Western Anatolian coast was suitable for the concept of Police of the Greek cities, allowing these cities to develop rapidly. The cities in these coastal regions had natural land conditions, favorable bays and well-protected harbors. Trade by sea, which gained intense activity in this period, and the prosperity achieved with the developing urban economy, were reflected in the social sphere. Western Rough Cilician Cities, which are the subject of this study, are also advantageous in many ways, considering their typological, strategic and topographic features, and are generally established on high lands on the coast and near the coast. Considering the conditions of the period, it was very important to be positioned according to these features. There was a great authority vacuum that occurred at that time. Each settlement or each community draws strength from its own dynamics and therefore had to prioritize strategy. Therefore, the topographically preferred location should have benefited strategically as well. Being close to drinking water is one of the sine qua non when establishing a city. When the negative effects for cities near water resources are considered, malaria disease comes to mind and caution was required. Therefore, high areas were preferred. The strategy of building a city in such places is at the top of the defense strategy of the period. It was the most robust and least laborious natural defense practice. In addition to this

defense advantage, the fact that such cities located on the coasts have natural harbors and bays enabled the merchant ships to dock in the city easily and thus they were able to load and unload their cargo more quickly and easily. This trade activity has given the cities of the region a great advantage.

Giriş

Lefebvre'ye göre toplumsal mekân toplumsal bir üründür. Uygun bir toplumsal mekân yaratmanın yani üretmenin toplumun hem kendini hem de toplumsal mekânı temsil ederek şekillenmesi kısa sürede gerçekleşmeyen bir süreçtir. Diğer taraftan bakıldığında yani bir başka deyişle bir toplumun mekânsal pratiği kendi mekânını yaratır.¹ Bu bağlamda kent üzerine bir şeyler söylemek gerekirse yine Lefebvre kent olgusunun çeşitlilik arz eden betimleme metotlarından doğduğunu da söylemektedir. Ekoloji “yaşam alanı”nı, içinde yaşanan ortamları, komşuluk birimleri ve ilişki biçimlerini tanımlar. Daha incelikli olan fenomenolojik tanımda ise kentlilerle kent arasındaki bağ, çevre, mekânın aykırılıkları, kentsel yaşamın anıtları, akışları ve ufukları incelenir. Ampirik tanım vurguyu morfolojiye yapar; bir kent çerçevesinde görünenleri tam bir kesinlikle anlatır.² İlk kentin Mezopotamya’da MÖ. 3500 civarında kurulduğu söylenmektedir.³ Ekolojik ve morfolojik olarak; somut, sadece anlık verili olana nazaran soyut özellikli toplumsal ilişkileri görmezden gelen bir kent tanımı yerine kenti ortaya çıkaran, kenti kent yapan toplumsal süreci inceleyerek kentin anlamına ulaşmaya çalışmak yerinde olacaktır. Kentin, yerleşim sisteminde mekânsal olarak işlevsel bir düğüm olduğunu söyleyen Çevik, özellikle endüstri öncesi dönemde uzman işlevlerin bir yerde toplanmasının, hareketin en aza indirgenmesi, toplumun ve sahip olduğu değerli mülkün korunup güvence altına alınmış olması gibi avantajlar sağlamanın toplumun bir yere odaklanma eğilimini arttırdığını belirtmektedir.⁴ MÖ 5000’lerde kurulan Eridu, aşağı Mezopotamya’da kente dönüşen ilk köydür. Bu konuda arkeolojik buluntuların azlığına rağmen, kamıştan örülmüş hasırlar üzerine toprak yığarak taşkın düzeyinden yükseltip korunan topraklar üzerine kurulan yapılar, gerektirdiği yoğun ortak çalışmanın (organizasyon) bir işareti olarak görülebilir. Kaldı ki artan nüfusun beslenebilmesi için etrafındaki bataklıklardan ıslah edilmiş tarlalar ve taşkınlardan korunması için alınan önlemler de yine geniş çaplı ve disiplinli bir ortak çalışma gerektirmiş olmalıdır. Nitekim organize işlerin ilk kentlerle ilişkisi bir yana, Çevik kentleşmeye neden olan faktörleri sulama sistemi, nüfus artışı ve çatışma(savaş), ticaret ve din başlıkları altında toplar.

Görüldüğü üzere tarihte ilk kez Doğu’da ortaya çıkan kentler, Batı’ya doğru yayıldıkça, Batı’nın kültür ve düşünce biçiminden etkilenerek, farklı bir yapıya dönüşmüştür. Doğu-Batı etkileşiminin ilk örneklerinin ortaya çıktığı bugünkü Ege, Batı Karadeniz, Güney İtalya ve Yunanistan Kıyılarında kurulan kent devletleri (polis), Batı’da ortaya çıkan ilk kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak buradaki kentler Doğu’daki kentlerden birçok yönden farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılıklar hem kentsel mekânın kullanılış

¹ Lefebvre, 2019: 447.

² Lefebvre, 2013: 175.

³ Şenel, 1996: 184.

⁴ Çevik, 2005: 102.

şeklinde, hem de sosyokültürel yapısında meydana gelmiştir. Aynı şekilde, antik kentler de, Antik Çağın başından sonuna (MÖ 8 yy-MS 5. yy) kadar geçen süre içerisinde aynı kalmamış ve zamanla değişimler yaşayarak başkalaşmıştır.⁵ Lefebvre'e göre en seçkin kentsel yaratılar ve yapıt sayılmasından dolayı "güzel" olarak nitelenen kentler endüstri öncesi dönemden kalmadır. Doğu şehri (Asya tipi üretim tarzına bağlıdır), antik şehir (köle sahipliğine bağlı Yunan ve Roma) ve Ortaçağ şehri (karmaşıktır: toprak feodalitesine karşı mücadelede ancak feodal ilişkilere dahil). Doğu'nun ve antik dönemin şehri esasen politiktir. Ortaçağ şehri, politik niteliğini yitirmese de esasen bir ticaret, zanaatkarlık ve bankacılık şehri olmuştur.⁶ İktisat tarihçisi Cipolla tam da bu noktada kentlerin kuruluş ve tarihlerine bakarak anlamaya çalıştığımız faaliyetler üzerine vazgeçilmez bir şey söyler; antik dönemde yeri ya da dönemi açısından ekonomik faaliyetini belirlediğimiz toplumlarda en yaygın ve yoğun uğraş muhakkak tarımdır. Yani ticaret ile uğraşan bir antik kentte de zanaatkar ve para akışını yöneten bir Ortaçağ kentinde de bu işlerle uğraşan nüfusun oldukça küçük bir kısmıdır. Geriye kalan herkes tarımla uğraşmaktadır. Cipolla bu konudaki vurguyu arttırmak için "hatta ticareti yapılan şeyler de büyük oranda tarım ürünleridir" der.⁷ Nitekim kent ve kentleşmenin tarihsel çözümlenmeleri için geliştirilmiş kuramlardan "Yeni Obsidiyen" kuramını öne süren Jacobs da kent ticaretini ve endüstrisini kırsal tarımdan ayrı algılamının doğru olmadığını, her ikisinin de aynı kaynaktan geldiğini söylemektedir.⁸

Kentlerin kurulmasına neden olan faktörler olarak değindiğimiz sulama sistemi ile nüfus artışı ve çatışma (savaş) ilk akla gelişleriyle, sağkalmın ilk koşulu olan beslenme dolayısıyla besin üretimi yani tarım ile doğrudan ilgilidir. Ticaret ise az önce değindiğimiz gibi tarımdan ayrı düşünülemezle birlikte siyasal güçlenme, toplumsal refah, varlığını sürdürme ve hakimiyet kurma gibi nedenlerle de ayrıca önem arz etmektedir. Kentleşmede stabiliteyi sağlayan bir diğer unsur olan toplum ve mal güvenliği ise bununla doğrudan ilişkilidir. Ticaret ve savaş araçları ile ilgili (gemi gibi), ticareti yapılan ürünler ile ilgili (ambar gibi), ticareti yapılan ürünün elde edildiği alan ile ilgili (toprak, tarla gibi) güvenliğin sağlanması da oldukça önemlidir. Dolayısıyla üretim gerçekleştirebilmek ve güvenlik, kentlerin alan seçimi ve kurgulanmasında (plan) strateji kullanımı gerektirmektedir. Bu stratejileri belirleyen tercihler elbette döneme, ortama, fiziki şartlara ve hedeflenen işleve göre belirlenecektir.

Çalışmamızda Batı Dağlık Kilikya'da kentleri kuran Grekler'in bu konuda izlediği stratejiler incelenmiştir. Hemen söylemek gerekir ki Batı Dağlık Kilikya kentleri hakkında oldukça az çalışma yapılmış ve arkeolojik buluntuları oldukça azdır. Bu çalışmada kentler tipolojik olarak incelenmiş, kuruldukları yerler ve antik kaynaklardan elde edilen dönemlerine ait bilgilerle bu yerleri seçerken kullandıkları stratejiler anlaşılmasına çalışılmıştır.

Greklere'in Dağlık Kilikya ile ilişkisi arkeolojik buluntulardan Myken seramiği ile anlaşılmalı; buluntular Ovalık Kilikya'ya nazaran bu kısımda

⁵ Mazi, 2008: 10.

⁶ Lefebvre, 2013.

⁷ Cipolla, 1960.

⁸ Jacobs, 1969.

daha az bulunmakta ancak yine de varlıkları bu ilişkiyi doğrulamaya yeterli görülmektedir.⁹

Grekler’de Kent

Grekler’de kent ve devlet birlikte düşünülen ve algılanan kavramlardır. Kent ‘asti’ ve köy ‘kome’ olarak adlandırılmış olmakla birlikte ‘polis’ hem kenti hem devleti kasteden bir sözcüktür. Greklerin kent devletleri, Akhalar’ın saray odaklı yerleşmelerinin çökmesi ile birlikte ortaya çıkmıştır.¹⁰ Tam bir Grek kent devletine rastlanan dönem Karanlık Çağ’ın sonuna doğru M. Ö. 8. yy’ dır. Herodot’a göre (VII. 91) kent devletlerini oluşturanların birleştikleri dört ortak nokta vardır; ataları, dilleri, dinleri ve aletleri. Her bir kent devletinin kendi anayasası vardır. Ayrıca Grek kent devletlerinde bulunan veya bulunması istenen üç ana özellik vardı; bağımsızlık (eleutbena), özgürlük (autonomia), ekonomik bağımsızlık (autarkeia). Bunlar bir araya gelerek tam bağımsızlık ilkesini oluştururdu.¹¹

Grek kentleri genellikle Tunç Çağı yerleşmelerinin üzerine inşa olmuştur. Miletos kenti bu durumun iyi bir örneğidir. Kentlerin oluşum tiplerinden biri kümeleşmedir (Synokismos). Kümeleşme iki türlü gerçekleşmekte idi: birkaç köy, çevresi ile birleşip içlerinden birini merkez olarak seçerler ve orası kent ilan edilir ya da köylerin birleşmesiyle bir alanda yerleşim kurularak kent oluşur.¹² Atina’nın kuruluşu Synokismos’u böyledir. Bu yerleşimi var eden Theseus Atina’nın efsanevi kralıdır. Atina’ yı Attika birliğinin üssü haline getirmiştir.¹³

MÖ 7 - 6. yy’larda göçmen kabilelere önderlik eden oikist, Delphi Kâhini Pythia’ya danışır ve kenti nereye kurabileceğini öğrenir, daha sonra kabile ile beraber gider ve oraya kenti kurardı. Ephesos, Byzans ve Phaselis’in kuruluşu gibi birçok antik kentin bu tip ilginç kuruluş efsaneleri mevcuttur.¹⁴

MÖ 4. yy da, kentin yerini kozmopolit almıştır.¹⁵ Buna en iyi örnek heterojen yapıdaki İskenderiye kentinin kuruluşudur.¹⁶ Kentin kurulacağı alan Büyük İskender tarafından rüyasında görülmüştür.¹⁷ Bu dönemin bir özelliği de Grek kentinin anıtsal hale getirilmesidir. Kent bir övünme ve propaganda aracı haline gelmiştir. Mausolus da bu politikayı uygulamış ve hâkimiyeti boyunca birçok kenti genişletmiş ve yeniden kurmuştur. Onun kurduğu en ünlü kent olasılıkla Halicarnassos’tur.¹⁸

Göçlerin de yeni kentleri ortaya çıkardığı bilinmektedir.¹⁹ Fetih ve istila edilen yerleri de kendine bağlamak için yeni kozmopolit kentler

⁹ Arslan, 2001: 2.

¹⁰ Mansel, 1999: 17.

¹¹ Mumford, 1966

¹² Ağaoğulları, 1994: 348.

¹³ Wycherley, 1993: 159.

¹⁴ Koçan, 2016.

¹⁵ Şenel, 1996: 178.

¹⁶ Braudel, 1995: 10.

¹⁷ Akarca, 1987: 20-25.

¹⁸ Owens, 2000

¹⁹ Aktüre, 1994: 13.

kurulagelmıştır. Buna da en iyi örnek Büyük İskender'in ardından kurulan Helenistik krallıklardır.²⁰

Grekler' in siyasal hayatlarında büyük öneme sahip olan kent devletleri ilk başta İonia' da kurulmuştur. Bunun en belirgin nedenleri:

- Akaların anayurtlarında bir kabile topluluğu olarak yaşamaları ve yeni geldikleri bu yerde de aynı sistemi kullanmaları,
- Akalar'da kent olgusunun önceden beri var olan bir kavram olması,
- Akalar'ın Batı Anadolu kıyılarında Tunç Çağı'ndan kalma Hitit' lere ait bazı kent ve köyler bulup onların üzerine yerleşim kurmalarıdır.²¹

Batı Dağlık Kilikya kentlerinin de kimisi doğal gelişim sonucu kimisi ise kralların iradesi ile kurulmuştur. Korakesion, yerleşim tarihi MÖ 20 binlere kadar giden MÖ 330 - MS 640 yıllarına tarihlenen bir antik kenttir. Nephelis kentini Arkhelais'un kurduğuna inanılmakta ve kentte basılan sikkeler MS 38-72 yılları arasına tarihlendirilmektedir. İotape, Antiocheia ad Cragum gibi kentler Kommagene Kralı IV. Antiochos tarafından kurulmuştur. Cestrus kenti ise Vespasianus zamanında kent statüsüne kavuşmuştur.²²

Grekler'in kentleri anakentlerine benzer olarak kurup geldikleri yerler ile ilişkilerini devam ettirdikleri ve geleneklerinden kopmadıkları söylenmektedir.²³

Batı Dağlık Kilikya

Kilikya fiziki olarak iki bölgeden oluşmaktadır. Biri üç büyük nehir tarafından beslenen, dağların at nalı şeklinde çevirdiği verimli ova, diğeri ise dağ yığınının birden denize indiği yalnızca bir nehir tarafından sulanan bölgedir.²⁴ Antik dönem Kilikya Bölgesi, Korakesion (Alanya)' dan Alexandria Kat İsson (Kinet Höyük)' a kadar olan alanı kapsamaktadır. Kilikya Bölgesi topografik açıdan Dağlık Kilikya ve Ovalık Kilikya olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dağlık ve Ovalık Kilikya'nın sınır çizgisi Limonlu (Lamas) Çayı'dır.²⁵ Antik dönem yazarları Herodotos ve Coğrafyacı Strabon bölgenin batı kesiminden Kilikia Tracheia (Κιλίκια Τραχεία) yani Dağlık Kilikya, doğudaki kesiminden ise Kilikia Pedias (Κιλίκια Πεδίος) yani Ovalık Kilikya olarak bahsetmişlerdir. Ovalık Kilikya Soli'den İskenderun'a, Dağlık Kilikya bugünkü Alanya'dan başlayıp Soli'ye uzanır. Batı Dağlık Kilikya ise Alanya'dan başlar ve Anamur'da son bulur.²⁶

Kilikya, yani Helencede Kilix, Kilikos' un vatani anlamına gelmekteydi. Herodot'un bildirdiği efsaneye göre Kilikya, adını Fenike Kralının oğlu Kiliks'ten almıştır. Fenike kralının oğlu Kiliks, Zeus tarafından kaçırılan kızkardeşi Europe'yi aramaya çıkar. Diğer kardeşiyle birlikte Kilikya'ya kadar

²⁰ Şenel, 1996: 184.

²¹ Aktüre, 2003.

²² Sayar, 1999:115.

²³ Arslan, 2001:7.

²⁴ Jones, 1971:25,125.

²⁵ Yakar, 2000.

²⁶ Sayar, 1999: 115.

gelirler. Onu bulamayınca ülkelerine dönmeyip buraya yerleşirler ve bölge Kilikya ismini alır.

Kilikya coğrafyası, politik konumu sebebiyle tarihin her çağında önemli gelişmeler sahne olmuştur. Mezopotamya'dan Sardes' e ulaşan büyük ticaret yoluna 'Kilikya Kapıları' ndan (Gülek Boğazı) geçilmekteydi. İlk defa MÖ 16. yy'da Hitit metinlerinde rastlanan Kilikya, Adaniya ve Chalaka olarak isimlendirilmiştir. Aslında bölgenin bilinen en eski ismi Hurriceye dayandırılan Kizzuwatna'dır. Bu ismin Asurca Hilakku ile ilişkili olabileceği ancak anlamının bilinmediği söylenmektedir.²⁷ Yine Hitit metinlerinde rastladığımız bir diğer isim ise Luvi'dir. 1906 yılında bulunan ve 1946 yılında çözülmeye başlanan bir Hitit tabletinden Luvilerin Anadolu'da yaşamış yerel bir halk olduğu anlaşılmaktadır. MÖ 2000'lerin başında varlıklarına dair izler olduğu ve başkentlerinin Apasa (Selçuk) olduğu düşünülmektedir. Hititler bu halka Luvi derken Yunanlar ise Pelasgos demekte idi. Hititlerin hiyeroglif yazısında kullandıkları alfabenin Luvice olduğu bilinmekte ve Hitit çivi yazısı artık kullanılmadığı zaman bile Luvicenin varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Hitit Krallığı'nın yıkılması ile Luviler Suriye'ye göç etmişler ve bir kısmı da Likya bölgesine yerleşmişlerdir. Likçe olarak adlandırılan Likya dilinin, Luvi dilinin bir türevidir olduğu bilinmektedir. Antik bölgeler arasındaki İsauria'da da hem Luvi yerel halkının hem de Kilikya bölgesinin yerli halklarının bulunduğu söylenmektedir (Melchert, 2010). Adaniya Ovalık Kilikya'yı, Chalaka ise Dağlık Kilikya'yı kasteden sözcüklerdir. Bölgeden MÖ 15. yy'da Mısır kaynaklarında Kedi ya da Kade olarak, MÖ 8. yy.'da ise Asur kaynaklarında Chilakla/Hilakku olarak bahsedilmektedir. James Mellaart, Kilix'in uydurma bir kahraman ata olduğunu, aslında Asurluların buraya verdikleri Khulakku adının Helenlerce kendi ağızlarına uyduğu gibi söylemesi ile ortaya çıkan bir isim olduğunu söylemektedir.²⁸

MÖ 8. yy.'da Yunan dünyasındaki Myken hâkimiyeti sona erince coğrafyanın topografyasına uygun yerleşim şekli ile kendi kendini yönetecek kent tipleri ve Yunan kent devletleri modellerinin temelleri atılmıştır. MÖ 8. yy'dan önce Yunan dünyasının insan nüfusu 700.000 bin civarında iken sonraki yıllarda artış göstermiştir. Bu nüfus artışından dolayı Yunanlılar MÖ 7. yy'ın ortalarından itibaren koloniler kurmaya başlamışlardır. Batı Kilikya'da da MÖ 7. yy'ın başlarından itibaren kolonizasyon hareketleri görülmeye başlamıştır. Romalı yazar Pomponius Mela'ya (MS 1. yy) göre Kelenderis'i ve Nagidos'u Samoslular, Aphrodisias'ı Aeginalılar, Soli ve Tarsus'u Lindoslular kurmuşlardır.

Kilikya Bölgesi hakkında ilk bilgiler Tunç Çağından başlamaktadır. Kilikya Bölgesi Mezopotamya'yı Anadolu'ya bağlayan önemli bir geçiş noktasında bulunduğundan tarih boyunca birçok medeniyetin saldırısına uğramış ve bu medeniyetlere dönemsel olarak ev sahipliği yapmıştır. Bundandır ki Kilikya nasıl Hitit, Asur, Yunan, Roma için önemli bir bölge olmuşsa ardıl medeniyetler için de bir o kadar önem arz etmiştir. Bizans,

²⁷ Ünal, 2006: 17.

²⁸ Ruge, 1921: 360.

Selçuklu, Arap ve Osmanlı etkileri bölgenin kültüründe oldukça belirleyici olmuştur.

Bölgede sistematik olarak 1996 yılında çalışmaya başlayan N. Rauh yüzey araştırmalarından elde ettiği bilgileri yayınlamıştır. Tespit edilen kentler ile birlikte birçok köy ve mezra yerleşimi de tespit edilmiştir. Yerleşim modelleri Klasik ve Helenistik Dönemde başlamıştır. Yapılan çalışmalar öncelikle yüzeydeki seramik buluntuları ve kronolojik ön raporlama biçimindedir. Seramikler Roma öncesi (MÖ 500-20), Roma Dönemi (MÖ 20 - MS 250), Geç Roma Dönemi (MS 250 – 650), Bizans Dönemi (MS 650 – 1200) olarak tarihlendirilmiştir. Klasik dönemden birkaç parça olmak üzere Selinus'tan ve hatta Antiocheia'dan Myken seramiği ele geçmiştir. Düzenli seramik kronolojisi ise Helenistik dönemden başlamaktadır. Ancak sadece Kestros Kentinde ne Klasik ne de Helenistik döneme ait seramik buluntu ele geçmemiştir. Bununla birlikte mimari kronoloji de seramik kronoloji ile uyum içerisindedir. Bölgenin en önemli çağı Erken Roma Dönemidir ve Geç Roma Döneminde de iskân artmıştır. Ancak Bizans Döneminde iskân azdır. Sadece Selinus ve Antiocheia' da Bizans seramiği ele geçmiştir.²⁹

Yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılardan ele geçen bulgular özellikle MÖ 2. yy sonu ve MÖ 1. yy'da Batı Dağlık Kilikya kentlerinde gayet yoğun bir ticaret hareketliliğinin dönemin en hızlı ve en büyük kültürel etkileşimini sağladığını göstermektedir. Bölgede yoğun olarak Kıbrıs (MÖ 6. yy), Mısır, Yakın Doğu-Fenike, yerel-Luvi, Grek ve Roma özelliği gösteren seramik parçaları; İspanya, İtalya ve Kuzey Afrika'dan ithal amforalar bulunmaktadır. Kilikya üretimi 'coarseware' seramiği çok görülmekle birlikte en önemli 3 amfora tipi: Pamphiliya (MÖ 1 – MS 1. yy), Kos tipi (MS 1 - 2. yy), Zemer 41 tipi (MS 1 - 4. yy)'dir.^{30 31 32}

Grekler'de Kent Planları ve Topografik Tipolojiler: Batı Dağlık Kilikya Kentleri

Grekler kentlerinde üç tür plan uygulamışlardır: düzensiz plan, düzenli plan ve araziye bağımlı plan. Düzensiz planlara sahip kentler, köylerin doğal bir şekilde gelişmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Burada plan arazi üzerine dağılmış herhangi bir sistemden uzak yapı kümeleri şeklinde oluşmuştur. Kent içerisindeki ulaşım ağı evler arasına gelişi güzel yapılmış yollarla örülmüştür. Bu tür plan genellikle erken dönemlerde görülmektedir.³³

Düzenli plan, toplumdaki bireyin eşitlik fikrinin gelişmesi sonucu yaygın olarak uygulanmaya başlanmıştır. Grekler'deki bu plan sokakların birbirini paralel ve dik kesmesiyle oluşan ızgara plan tipidir. Hippodamos (MÖ498–408)'un bu yeni planı uyguladığını ve özel olarak Atina limanı Piraeus'u planladığını Aristo belirtmektedir.³⁴ Fakat Miletos'lu olan Hippodamos'un bir kent planlamasını icat etmediği, Eski Smyrna ve kendi kenti olan Miletos'tan

²⁹ Rauh, 2007.

³⁰ Rauh, 2004: 329-336.

³¹ Rauh, 2007.

³² Hoff-Towsend, 2007: 239.

³³ Başaran, 1988: 69-71.

³⁴ Owens, 2000

elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Buna karşın Hippodamos ismi Piraeus, Thourioi ve Rhodos kentleriyle birlikte anılmakla beraber Rhodos kenti için kronolojik uyum sorunu görülse de böyle kabul göre gelmiştir. MÖ 479 yılında Perslerin tahrip ettiği Miletos kentini dikdörtgen plana sahip sokaklar sistemiyle ızgara planı ile yeniden inşa etmiştir. ızgara planın en gelişmiş örneği ise MÖ 4. yy'ın ortalarında yeniden kurulan Priene kentidir. Yaklaşık 4000 kişiyi barındıran bu gelişmiş ızgara plan iki türdedir.³⁵ Birincisi eşit dikey ve yatay sokakların kesiştiği, ikincisi ise geniş cadde ve dar sokakların kesiştiği sistemdir. ızgara planının tercih nedeni oldukça basit bir temele ve büyük işlevselliğe sahip olmasındandır.³⁶

Araziye bağımlı kent planı uygulamasında ise topografyanın egemenliği söz konusudur. Kent alanının morfolojisine göre oluşturulan teraslar kentin önde gelen yapıları için elde edilen düzlüklerdir. Bergama ve Termessos iyi birer örnektir.³⁷ Topografyaya bağlı bir kentin kurulması ve gelişmesi için bir takım ekonomik şartlar ve doğal avantajların olması gerekir.³⁸ Bu özelliklerinden dolayı yerleşimler, topografya açısından farklı dağılım alanları göstermişlerdir.

Grekler' de kentler topografyaları açısından tepe, tepe eteği, ova ve kıyı kentleri olmak üzere dört ana tip gösterirler. Bunlardan en az görülen tipler; tepe ve ova kentleri, daha yaygın olan tipler ise tepe eteği ve kıyı kentleridir.³⁹

1. Tepe Kenti

Önceliğin savunma olduğu durumlarda tercih edilen bu tipte, tepe kentinin hemen eteğinde devamlı akan bir nehir bulunmasına dikkat edilirdi. Akropolis olarak da adlandırılan bu yerleşme tipi yaygın olarak fazla yüksek olmamakla birlikte siyasi açıdan çevredeki araziye ve ovaya hâkim, savunması daha kolay tepeler tercih edilerek kurulurdu.⁴⁰ Yunanistan'ın orta bölgesinde Fokis ve Lokris kentleri, Peloponnesos'ta, Kleitor, Figaleia, Alea, Argos, Korint, Anadolu'da ise 4. yy da kurulan Priene ve Latmos Herakleiası tepe kent örnekleridir. Bu tip yerleşimlere yukarı kent, üst kent, Akropol adları verilir. Bu tip yerleşimlerin genel olarak Yunanistan ve Anadolu'nun batı kıyılarında Geometrik ve Arkaik dönemlerde kurulduğu görülmektedir. Batı Anadolu'da Neandrea, Assos, Bergama, Aigai, Larisa, Neionteikhos kentleri örnekler arasında bulunmaktadır.⁴¹ Batı Dağlık Kilikya'da yer alan tepe kenti tipine sahip olan yerleşimler ise Leartes, Lamos, Cestrus ve Titiopolis kentleridir.

Leartes, Dim Vadisi'nden yükselen 1650 metre rakımlı üç yanı uçurumlarla çevrili Cebelireis Dağı'nın eteklerinde 900 metre yükseklikteki tepenin üzerine kurulmuştur. Tepe tarifinden de anlaşılacağı üzere savunmaya elverişli bir konumda bulunmaktadır. Yerleşim düzensiz tasarda ve arazinin izin verdiği biçimde konumlanmıştır. Tepe tipi bu yerleşimin iskânı

³⁵ Aktüre, 2018: 66.

³⁶ Owens, 2000

³⁷ Owens, 2000

³⁸ Aktüre, 1994

³⁹ Başaran, 1988: 70.

⁴⁰ Wycherley, 1993: 5.

⁴¹ Starr, 2000

MÖ 330 – MS 300 yılları arasına tarihlenmekle birlikte kesin kuruluş tarihi bilinmemektedir.⁴² Kent'te Trainus'tan Saloninus'a kadar sikke basımı görülmektedir. Kent antik çağda Batı Dağlık Kilikya bölgesinin sınırları içinde yer almaktadır. İç kısımda bulunmasına rağmen Strabon kent bir limanın olduğundan ve göğüs şeklinde olan tepenin üzerine kurulduğundan bahseder. Stadiasmos, Korakesion'un 100 stadia doğusunda olan Nauloi'yi Laertes kenti olarak belirtmişse de bahsi geçen bu yerin Leartes kentinin limanı olması büyük olasılıktır.⁴³

Lamos antik kenti günümüz Gazipaşa ilçesinin 17 kilometre kuzeydoğusunda Adanda Mahallesi kuzey yönünde 2. kilometrede yer almaktadır. Sarp bir tepenin üzerinde bulunan dört ana yükselti üzerine kurulmuştur. Batıdan doğuya doğru sıralandığı zaman akropolis, nekropol, sütunlu cadde ve agora alanları bulunmaktadır. Hem savunma hem de yerleşim açısından konumu idealdir. Kentin üç tarafı doğal uçurumlarla savunmayı sağlarken doğu yönüne güçlü surlar yapılmıştır. Surlar birkaç yerde 10-12 metreye kadar yükselmektedir. Hamam kalıntısı sur duvarının iç kısmına yaslanmakta ve beş tonozlu bir odadan meydana gelmektedir.⁴⁴ Doğal savunmayı sağlayan topoğrafya yetersiz kaldığından akropolisin etrafı sur duvarı ile kuzeye kadar çevrilmiştir.⁴⁵ Akropolisten bakıldığında kentin tamamı, kıyıda olan Kestros Antik Kenti, kuzey ve batıya bakıldığında ise nehir ve vadi rahatlıkla görülebilir.⁴⁶ Cestrus antik kenti tepe kenti tipolojisine sahip olup topoğrafik olarak çevreye egemen denizden 380 metre yükseklikteki kilise tepe üzerine kurulmuştur. Kent kuzey güney yönünde kurulmuş ve yapı kalıntıları yaklaşık 400 metrekarelik alanda görülmektedir.

Gazipaşa ilçesinin 7 kilometre güneydoğusunda Macarköy yakınındaki yapı kalıntılarında ele geçen bir yazıttan Cestrus kentinin burası olduğu anlaşılmıştır.⁴⁷ Topografik olarak çevreye egemen, denizden 380 metre yükseklikteki kilise tepe üzerine kurulmuştur.

Titipolis sırtını yüksek dağlara yaslanmış durumdadır. Bean ve Mitford tarafından, hazırladıkları Batı Dağlık Kilikya antik yerleşim yerlerini belirten haritada günümüzdeki adı Kalınören olan köyün yanında işaretlenmiş antik kent, Anamur ilçesinin 5 km batısındadır.⁴⁸

2. Tepe Eteği Kenti

Yunanistan' da ve Doğu Akdeniz' de tarım alanı olarak ova az olduğundan kentler genellikle tepelerin eteklerinde kurulmuştu. Bu tipin oluşumuna neden olan diğer bir etken de zaman içerisinde yukarı kente sığamayan halkın tepenin eteğine yerleşmesidir. Bu tip yerleşimlerde savaşın ve saldırının olduğu anlarda halk akropole sığınır (Priene). Tepe eteği kentlerinin kurulduğu yamaç ovaya bakan taraftır. Atina, bir ova içerisinde

⁴² Sayar, 2003: 67.

⁴³ Sayar, 2001: 272.

⁴⁴ Rauh-Hoff, 2009: 253.

⁴⁵ Söğüt, 2003: 280.

⁴⁶ Townsend-Hoff, 2009: 4.

⁴⁷ Ruge, 1921: 360.

⁴⁸ Bean - Mitford, 1962: 189.

tek başına yükselmiş olan bir tepe etrafına tekerlek biçiminde yayılmış bir kent olarak bu tipe bir örnektir.⁴⁹ Bu tip kentlerin tepe kısmı akropolis ya da yukarı kent, kentin tamamı ise polis ya da asti olarak adlandırılmaktadır.⁵⁰ Batı Dağlık Kilikya'da bu kent tipine rastlanmamıştır.

3.Ova Kenti

Ova yerleşmelerine az rastlandığından bahsetmiştik. Buralarda kentler kurulmasının nedeni arazinin tarıma elverişli olmasıdır. Ova tipi kentler genellikle M. Ö. 7. yy da İtalya ve Sicilya'da görülmektedir. Taranto körfezinde Sibaris, Metapontum, Herakleia ile Thurioi, Lukania'da (Paestum) kentleri buna örnek olan kentlerdendir. M. Ö. 5.yy'da Yunanistan Doğu Arkadia' da ise iki örnek bulunur: Mantinea ve Tegea. Batı Dağlık Kilikya'da bu kent tipine rastlanmamıştır.

4.Kıyı Kenti

Kıyı kent tipi Grekler' in deniz aşırı göçleri sonucunda kurulan kentlerden oluşur. İlk başlarda savunma kaygısı ile kıyıda değil de birkaç kilometre içeride kurulmuş koloni kentleri, ekonomik gelişmeler ve deniz ticaretinde hareketliliğin artmasıyla beraber kıyıya doğru yayılmıştır. Bu tip kentlerin yaygınlığının nedeni ve önemi, bilinçli olarak ticaret yolları üzerine ve savunulması daha kolay kıyı kesimlerine kurulmuş olmalarıdır. Bu tip kentlerin kuruluşundaki sebeplerden biri de koloni halkı ve yerli halk arasındaki güven sorunudur. Kıyı tipi kent kuruluşu Anadolu'da

- Dor göçlerinin ardından Doğu Ege'de Karanlık Çağ'da,
- Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında MÖ 8-6.yy.'larda,
- Gelişmiş deniz ticaretinin görüldüğü MÖ 5-4.yy.'larda olmak üzere üç evrede görülmektedir.

Kıyı tipi kentler topografik açıdan ise üçe ayrılmaktadır;

A. Liman kısmından itibaren içeri doğru uzanan bir yelpaze gibi genişleyen tip

B. Kıyıda bulunan tepe üzerine kurulmuş olan tip

C. Denizin içine doğru uzanmış dillerin veya yarım adaların üzerine kurulmuş tip.

A Tipi Kıyı Kenti

Arazinin liman alanından hemen sonra yukarı doğru az bir eğimle yükseldiği ve surların kentin dışını yarım bir daire gibi çevrelediği kent tipidir. Limanın arkasındaki düzlükte genellikle agora bulunmaktadır. Halikarnassos, Rodos, Thasos, Knidos, Samos ve Pire en güzel örnekleridir. Rhegion, Massalia, ve Messina da bu tipte örnek verilebilir.⁵¹ Batı Dağlık Kilikya kentleri arasında bu tipe örnek bir kent bulunmamaktadır.

⁴⁹ Herodotos, VII.: 91.

⁵⁰ Akurgal, 1998.

⁵¹ Mansel, 1999: 97.

B Tipi Kıyı Kenti

Kıyıda bir platonun veya bir tepenin tam üstünde kurulan kent tipidir. İtalya'daki Eleia, Küme, Sicilya'daki Gela, Himera, Megara Hyblaea ve Selinus bu tip için belirgin örnek teşkil ederler. Karadeniz'de Amisos ve Batı Anadolu'da Notion da bu tip kapsamındadır. Syedra, Selinus ve Nephelis Batı Dağlık Kilikya'daki örneklerdir.

Syedra günümüz Alanya ilçesi ile uzaklığı 22 km'yi bulan Seki Köyü sınırlarındadır. Batı kapısından girilen kentin merkezi denizden yaklaşık 350 metre yükseklikteki tepe üzerine kurulmuştur ve tepenin eteği de yerleşim görmüştür. MÖ 7. yüzyıl ile MS 13. yüzyıllar arası yerleşim gören kentte MÖ 30 - MS 640 yılları arasında Roma ve Bizans etkisi görülmektedir.

Selinus antik kenti Toros dağlarından çıkıp Hacı Musa Nehrinin denizle buluştuğu yerde yüksekçe bir uçurumun üzerine kurulmuştur. Denizin olduğu güney tarafı dik uçurum olan kentin kuzey tarafında 70 derecelik eğim bulunmaktadır. Bir dirsek şeklinde denize doğru uzanan kent bir nebze de olsa C tipine benzemekle beraber yaklaşık 140 metre yükseklikteki savunması kolay, geniş ve uzak deniz ufkuna sahip bir tepe üzerine kurulmuş ve antik kent tipolojisine göre B Tipi Kıyı Kenti olarak sınıflanmıştır.

Nephelis, Anamur'a giden Gazipaşa yolunun 13. kilometresinde, Muzkent köyünden 5 kilometre güneye doğru, Kesikburun mevkiinde denizin içine dik uzanan yaklaşık 180 metre yükseklikte bir tepe ve yamacı üzerine kurulmuştur.⁵² Nephelis'in güney tarafına deniz ve sarp kayalıklar hâkimdir. Kent üç kısımdan meydana gelmektedir: Alakilise olarak adlandırılan düz alanda bulunan yapılar kalıntısı, yamaçların ve akropolün oluşturduğu alan, kuzeyde yer alan kısım.

C Tipi Kıyı Kenti

Deniz aşırı göçler sonunda kurulmuş kent tipleridir. Denizin içine doğru uzanmış yarım adalardır. İtalya'da Pithekusai, Dikearkheia, Parthenope, Taras, Kroton. Sicilya'da Sirakusai, Naksos, Milai; Yunanistan'da Korkira örnek gösterilebilir. Anadolu'da ise Sinope, Teos, Miletos, Lebedos, Smyrna, Fokaia, Grineion, Pitane, Kerasos, İasos, Physkos, Phaselis, Side örnekleri bulunmaktadır. Bu tipte genel olarak kentlerde akropolis bulunmaz. Batı Dağlık Kilikya'da görülen C tipi kentler: Korakesion, İotape, Antiocheia ad Cragum ve Anemurion antik kentleridir.

Korekesion denizin içlerine doğru uzanan büyük bir çıkıntı olan yarım adanın sarp kayalıkları üzerine kurulmuştur. Düzensiz plan gösteren kent arazinin el verdiği morfolojik özellikleri üstün bir şekilde kullanmıştır. Strabon Batı Dağlık Kilikya sınırının en batıdaki kenti olduğunu belirtir.⁵³ Denizin içine doğru uzanmış dillerin veya yarım adaların üzerine kurulmuş olan kent, topografik özellikleri (karadan ve denizden ulaşılması güç yani savunma açısından avantajlı) nedeniyle tarih boyunca uygarlıklar için ele geçirilmeye çalışılan stratejik bir yerleşim alanı olmuştur.

⁵²Karamut-Russell, 1999: 368

⁵³Sayar, 1999: 214.

İotape denize bir dil gibi çıkıntı yapan dik sarp kayalıklı arazi üzerine kentin akropol kısmı deniz seviyesinden yaklaşık 40 metre yüksekliğe kurulmuştur.

Antiocheia ad Cragum Antik Kenti Gazipaşa ilçesinin doğusundaki Güney Köyünün Nohutyeri Mahallesinde sahil kısmında yer almaktadır. Kent denizden yaklaşık 300-350 metre yükseklikte bulunmaktadır.⁵⁴ Akropol kuzeye doğru kente hakim durumdadır. Güneye doğru çok geniş deniz mesafesi görüşüne sahip olması stratejik üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Antiocheia'daki kalıntılar denize doğru uzanan diller şeklinde üç tepe üzerinde kurulmuştur. Doğudan sıralanırsa birinci tepede akropol, sütunlu cadde, agora, hamam, kilise, ikinci tepede nekropol üçüncüde ise Bizans kalesi yer almaktadır.⁵⁵

Anemurion, Anamur burnu üzerinde Anadolu'nun en güney ucunda doğu yandaki yamaçta kurulmuş, günümüz Anamur ilçesinin 9 kilometre güneybatısında yer almaktadır. Antik kaynaklarda Anamur burnu 'rüzgârlı yer' anlamında kullanılmış.⁵⁶ Kıbrıs'a en yakın yarım ada konumunda olup, Ege, Önyasya ve Kuzey Afrika üçgeninde Antik Çağ deniz ilişkisinde önemli bir rolü olan Batı Dağlık Kilikya'nın limanları arasındadır.

Tartışma ve Sonuç

Batı Dağlık Kilikya kentlerinin ilk dikkat çeken yönü neredeyse tümünün sarp kayalıklara sahip derin uçurumları olan olabildiği kadar yüksek yerlerdeki düzlüklere kurulmuş olmasıdır. Kıyılardaki kentler sarp kayalıklar üzerine ulaşılması zor ve savunulması daha kolay alanlara kurulmuşlardır. Yüksek yarım adaların, tepelere ve tepe yamaçlarına kurulan bu kentler anlaşılıyor ki savunma stratejisini önceliklemişlerdir. Bu doğal savunmanın yanında kendileri de sur duvarlarıyla ve gözetleme kuleleri gibi yöntemlerle kendi savunmalarını güçlendirmişlerdir.

Batı Dağlık Kilikya kentlerinin sahip olduğu doğal limanlar ve koylar ticaret için gayet uygundu. Aynı zamanda bu ticaret faaliyetleri korsanlar için de oldukça önemliydi. Kıyıdaki ve iç kesimlerdeki kereste, şarap ve zeytinyağı oldukça zengin ticaret mallarıydı. Dönemin ticareti açısından stratejik konuma sahip kentler olan Anemurion, Selinus, Antiocheia, Korakesion gibi büyük doğal limanları olan ve topografyasının sağladığı güvenli ticaret olanağına sahip kentler tüm Akdeniz havzası için oldukça önemliydi. Aynı zamanda Lamos gibi içeride kurulmuş kentler ise kıyı dünyasını iç kesime taşıyan önemli merkezler konumunu üstlenmekteydi.

Uzun ve geniş deniz ufuk mesafelerine sahip Batı Dağlık Kilikya Kentleri her hangi bir korsan saldırısı ihtimalinde erkenden tedbir alma, halkı surların içine çekme ve limanda bulunan yük gemilerini boşaltma avantajlarına sahipti. Yine bu kentlerin limanlarının korsanlar tarafından ele geçirilmesi durumunda saklanma ve pusuya yatma için doğal arazi şartları bulunmaktaydı.

⁵⁴ Jones, 1971: 211.

⁵⁵ Huber, 1969: 48.

⁵⁶ Russell, 2002: 220.

Giriş kısmında bahsedilen Cipolla'nın antik dönem toplumlarında nüfusun büyük çoğunluğunun tarımsal üretimle uğraştığı fikri, az araştırılmış ve haliyle arkeolojik buluntuları yetersiz olan bir bölge hakkında bizim için ciddi bir öngörü sağlamaktadır. Dolayısıyla tarımın hem nüfusu beslemek hem de (belki de) ticaret metası üretmek misyonu düşünüldüğünde, kentlerin kuruluş stratejilerinde muhakkak önemli bir rolü olmalıdır. Batı Dağlık Kilikya kentlerinde her ne kadar ova tipi kent yerleşimi görülme de, bir kentin besin, hammadde temini, hizmet ve mallarının tüketimi için bir dış nüfusa gereksinimi olduğu ve bu nedenle kırsalla aralarında karşılıklı bir bağ olduğu unutulmamalıdır.⁵⁷

Anlaşıyor ki Batı Dağlık Kilikya kentleri, Akdeniz'in uzun yıllar maruz kaldığı korsan hareketliliğini merkeze alarak savunmanın ön planda olduğu kuruluş stratejileri izlemişlerdir. Ancak bunun yanı sıra ticaret hacmi ve ticari hareket kabiliyetini sınırlandırabilecek etkenlerin de göz ardı edilmediği anlaşılmaktadır. Tepe kentlerin kıyılarda limana sahip olması, korsan tehdidine rağmen deniz ticaretinde ısrarcı olmaları anlamına gelmektedir ki bu da kentlerin savunmanın yanında ticari hareket kabiliyetlerini geniş tutan bir strateji de izlediklerini göstermektedir.

Izgara planının uygulanmasına bile elverişli olmayan⁵⁸ bu zorlu şartlara bir başka açıdan bakarsak, Marcus Antonius'un bağımlı kral ve kişisel dostluklarla idare uygulaması istisna⁵⁹ olmak üzere, MS 72 yılında İmparator Vespasianus'un dağlık ve ovalık Kilikya'yı birleştirip başkenti Tarsus olan bir eyalet yapmasına kadar⁶⁰ araçlarla ve merkezden uzak bir yönetim biçimi görülmüştür. Bunun bir nedeni yine muhakkak coğrafi koşullar ve dolayısıyla ulaşım zorluğu olmalıdır. Ancak bu durum korsanlara karşı savunma avantajı elde ettiğini söylediğimiz halkın aleyhine işleyerek, köle ticareti ve yağmacılıkla geçinen korsanların⁶¹ coğrafi koşulların desteği kadar yönetim boşluğunu da değerlendirmelerini sağlamıştır.

Jeostratejik ve politik konumu nedeniyle cazibe merkezi olması, istilalara uğraması ve yönetim boşluğu Kilikya'da yerel güçlerin etkinliğini sağlamıştır. Fiziki koşullar ve stratejinin egemen sınıf karşısında kimi zaman anlamını ve önemini yitirebildiğini, örneğin yapı inşasında kullanmak üzere kereste ve iş gücüne ihtiyaç duyan yönetimlerin bu ihtiyaçlarını karşılayan korsanlara işler iyice çığırından çıkana kadar göz yumduklarını görmekteyiz.

Tüm bunlar kendi anlamları dışında bize Batı Dağlık Kilikya kentlerinin kuruluşunda kâhinlerle yer tayini, kişilerin yaşadığı olaylara bağlı durumlar gibi tali gerekçelerden ziyade rasyonel yaklaşımlarla duruma ya da gereksinime göre akıl yoluyla seçimler yapıldığını da göstermektedir. Yani anlıyoruz ki güvenlik, ticaret ve tarım, yerleşimlerine dair strateji kurmada birbirinden daha önemsiz olmayan temel parametrelerdir.

⁵⁷ Çevik, 2005

⁵⁸ Şahin-Altunkasa, 2019: 22.

⁵⁹ Kurt, 2009: 34.

⁶⁰ Şahin-Altunkasa, 2019: 14.

⁶¹ Şahin-Altunkasa, 2019: 27.

Sonuç olarak Lefebvre'nin mekânın toplumsal ilişkilere müdahil olduğu görüşünün⁶² incelediğimiz konuda stratejiye karşılık geldiğini görmekteyiz. Mekânın (dolayısıyla kentlerin) toplumların hem varlık gerekçesi hem de varlıklarının sonucu olduğu söyleminin de stratejinin birden fazla ayağının olması (savunma, tarım, ticaret) ile bağdaştığını görmekteyiz. Bir tepe kentinin kıyıda limana sahip olması ise kentin “şekillendirildiği” ölçüde “şekillendirdiği” ne iyi bir örnektir.

Kaynakça

- AĞAOĞULLARI, M. A., 1994. *Kent Devletinden İmparatorluğa*, Imge Kitabevi, Ankara.
- AKARCA, A., 1998. *Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I Şehir ve Savunması*, TTK Yayınları, Ankara.
- AKTÜRE, S., 1994. *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- AKTÜRE, S., 2003. *Anadolu'da Demir Çağı Kentleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- AKTÜRE, S., 2018. *Büyük İmparatorluklar Döneminde Anadolu Kentleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- AKURGAL, E., 1998. *Anadolu Uygarlıkları*, Net Turistik Yayınlar AŞ., İstanbul.
- ARSLAN, N., 2001. “Kilikia Bölgesindeki Grek Kolonizasyonu”, *OLBA*, IV, ss. 1-17.
- BAŞARAN, C., 1988. *Arkeolojiye Giriş I-II*, Erzurum.
- BEAN, G. E. - Mitford, T. B., 1962. “Sites Old and New in Rough Cilicia”, *Anatolian Studies*, 12, ss.185-217.
- BRAUDEL, F., 1995. *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II, Volume II*, Univ of California Press.
- CIPOLLA, C. M., 1980. *Tarih Boyunca Ekonomi ve Nüfus*, Tur Yayınları, İstanbul.
- ÇEVİK, Ö., 2005. *Arkeolojik Kanıtlar Işığında Tarihte İlk Kentler ve Kentleşme Süreci*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- HOFF, M. - Townsend, R. - Erdoğan, E., 2007. “Rough Cilicia Archaeological Project: 2005 Season” 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara.
- HUBER, G., 1969. “Die Restaurierung der Therme II-7A in Anamur”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVIII-2, ss. 47-50.
- JACOBS, J., 1969. *The Economy of Cities*, Vintage.

⁶² Lefebvre, 2013

- JONES, A. H. M., 2004. *The cities of the Eastern Roman provinces*, Wipf and Stock Publishers.
- KARAMUT, I. - Russell, J., 1999. “Nephelis: a Recently Discovered Town of Coastal Rough Cilicia”, *Journal of Roman Archaeology*, 12, ss. 355-371.
- KOÇAN, N., 2016. *Eski Anadolu Kentleri I-II, Ders Notları*, Erzurum.
- KURT, M., 2009. “Roma Cumhuriyet Yönetiminde Kilikya Bölgesi ve Yerel Güçler”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XI/ 1 (2009), ss. 115- 139
- LEFEBVRE, H., 2013. *Kentsel Devrim*, Çev.: Selim Sezer, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- LEFEBVRE, H., 2019. *Mekânın Üretimi*, Çev.: Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- MANSEL, A.M., 1999. *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- MAZI, F., 2008. “Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekana Yansıması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (10), ss. 33-48.
- MELCHERT, H. C., 2010. *Luviler: Anadolu'nun Gizemli Halkı*, Çev.: B. Baysal-Ç. Çıdamlı, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- MUMFORD, L., 1961. *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*, Houghton Mifflin Harcourt.
- OWENS, E. J., 2000. *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*, Çev.: Canan Bilsel, Homer Kitabevi, İstanbul.
- RAUH, N.K., 2004. “Pirated Knock-offs: Cilician Imitations of Internationally Traded Amphoras”, *International Colloquium at the Danish Institute at Athens*, September 26-29, 2002. pp.329-336.
- RAUH, N.K., 2007. “Dağlık Kilikya Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Seramik Sonuçları (1996-2005)”, *ANMED* (5).
- RAUH, N.K. - TOWNSEND, R. F. - HOFF, M. C. - DILLON, M. - DOYLE, M. W. - WARD, C. A. - ROTHUS, R.M. – CANER, H. – AKKEMİK, Ü. - WANDSNIDER, L. - OZANER, F. S. – DORE, C.D., 2009. “Life in the Truck Lane: Urban Development in Western Rough Cilicia” *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes*, Band 78, Wien 2009, pp.253-312.
- RUGE, W., 1921. “Kilikia”, *RE*, XI/ 1(1921), ss. 385-390.
- RUSSELL, J., 2002. Anemourion, *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century*, Washington D.C. ss. 221-228.
- SAYAR, M. H., 1999. “Antik Kilikya’da Şehirleşme”, *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, I*, ss. 193-216.
- SAYAR, M. H., 2001. “Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları, 1999”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 18(1), ss. 275-287.

- SAYAR, M. H., 2003. “Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 2000”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 20(2), ss. 59-70.
- STARR, C. G., 2000. *Antik Çağda Deniz Gücü*, Çev.: Gürkan Ergin, Homer Kitabevi, İstanbul.
- ŞAHİN, D.Y. - Altunkasa, F. M., 2019. *Ovalık Kilikya Antik Kentlerinin Yönetmel Değişimleri ve Tarihsel Süreçte Kente Yansıması*, Geleceğin Dünyasında Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar 2019 Mimarlık ve Tasarım, Ed. Arzu Erçetin -Dilek Aydemir, Bursa, ss. 12-31.
- ŞENEL, A., 1996. *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- TOWNSEND, R. F. - Hoff, M. C., 2009. “Lamos in Rough Cilicia: An Architectural Survey”, *OLBA*, (17), ss. 1-22.
- ÜNAL, A., 2006. “Eski Çağlarda Çukurova’nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığı’nın Siyasi Tarihi”, *ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3 (Arkeoloji Özel Sayısı), ss. 15-44.
- WYCHERLEY, R. E., 1993. *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?* Çev.: Nur Nirven-Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul,
- YAKAR, J., 2000. *Ethnoarchaeology of Anatolia: Rural Socio-Economy In The Bronze And Iron Ages*, Monograph Series Of The Institute Of Archaeology, Tel Aviv University.